

Algemene informatie

Startpunt fietsroute

Waalbandijk in Afferden, ter hoogte van het Steene Kruis.

Routebeschrijving

A50 Eindhoven - Nijmegen. A73 richting Druten. Afslag Deest. Rechtsaf de Deesterweg op richting Deest. Na 1 km tweede afslag op de rotonde (Van Heemstraweg). Na 1,5 km rechts de Klapstraat op. Waar de Klapstraat op de Waalbandijk uitkomt staat het Steene Kruis.

Deze fietsroute sluit grotendeels aan op het knooppuntennetwerk. Op enkele plekken wordt hier vanaf geweken, hiervan is een routebeschrijving opgenomen.

Horeca onderweg

Afferden: De Tabaksplant

Van Heemstraweg 33, www.detabaksplant.nl of tel: (0487) 51 03 55

Appeltern: Pannenkoekenhuis 't Sprookjeshof

Maasdijk 12, www.t-sprookjeshof.nl of tel: (0487) 50 23 39

Boven-Leeuwen: Bistro de Bolle

Waalbandijk 29, www.debolle.nl of tel: (0487) 59 51 33

Niet direct op de route:

Druten: Café Restaurant de Gouden Leeuw

Hogestraat 1, www.degoudenleeuw.com of tel: (0487) 51 21 00

Druten: Café Restaurant d'n Optie,

Hogestraat 5, www.dn-optie.nl of tel: (0487) 52 39 31

Druten: Cafeteria Plaza De Smulpaap,

Hogestraat 73, tel: (0487) 51 27 30

Appeltern: Moeke Mooren,

Blauwe Sluis 1b, www.moekemooren.nl of tel: (0487) 54 18 72

Appeltern: Herberg 't Mun BV,

Molenstraat 10, www.mun.nl of tel: (0487) 54 14 45

Geldersch
Landschap
&
Kasteelen

www.glk.nl

Geldersch Landschap & Kasteelen

Postbus 7005
6801 HA Arnhem
Telefoon (026) 355 25 55
(kantooruren)

Geldersch
Landschap
&
Kasteelen

Heerlijkheden fietsroute

Land van Maas en Waal, omgeving Leeuwen

© GLK, mei 2013

www.glk.nl

- Lengte 29 km
- Deze fietsroute sluit grotendeels aan op het knooppuntennetwerk
- Start vanaf de Waalbandijk in Afferden, ter hoogte van het Steene Kruis.

Deze fietsroute voert u door heerlijkheden Druten, Puiflijk, Leeuwen, Althorst, Appeltern, Horsen en Afferden.

Wat is een heerlijkheid?

Ontstaan

De heerlijkheden ontstonden in de vroege middeleeuwen. Grondbezitters en kerkelijke leiders verwierven economische, politieke en juridische macht over stukken land. Zij noemden zich 'heer' en het gebied waarover zij gezag uitoefenden een 'heerlijkheid'. Ze bouwden er versterkingen van waaruit ze het gebied verdedigden en bestuurden.

Droog en veilig

Veel plaatsen in het Land van Maas en Waal komen voort uit zo'n heerlijkheid. Meestal liggen ze op een hoger deel in het landschap: een oeverwal of een rivierduin. Het zijn de plekken waar zo'n 5000 jaar geleden ook de eerste boeren zich vestigden. Zo waren ze veiliger bij overstromingen en konden ze de omgeving in de gaten houden. Twee argumenten die ook voor de heren zwaar wogen.

Hoog en laag

Wie een heerlijkheid bezat, bezat niet altijd het grondgebied. De heren hadden wel altijd bepaalde rechten in het gebied. Bijvoorbeeld het recht om er te jagen, belasting te heffen of recht te spreken. In een hoge heerlijkheid mocht de heer de doodstraf uitspreken en voltrekken. In een lage heerlijkheid mocht hij alleen rechtspreken over kleine vergrijpen en geen lijfstraffen uitspreken.

Het einde

Vanaf de 13de eeuw verloren veel heerlijkheden hun zelfstandigheid. De meeste heerlijkheden werden onderdeel van graafschappen, hertogdommen of bisdommen. In 1848 maakte de grondwet een definitief eind aan de heerlijke rechten. Wel bleven enkele rechten bestaan, zoals bepaalde jachtrechten en het afpalingrecht bij eendekooien.

2

Tekst: Rake taal

U start op de Waalbandijk in Afferden, bij het Steene kruis.

Het Steene kruis

Het Steene kruis herinnert aan de tragische dood van een priester. Hij kwam tussenbeide in een conflict tussen twee ridders in 1542. Meer info: zie het informatiepaneel.

Ga de eerste weg linksaf, de Stationsstraat op. Deze gaat over in de Kattenburg.

Heerlijkheid Druten

De eerste heren van Druten hadden lang een vrije status. Hun versterking lag zuidwestelijk van de huidige dorpskern. In de loop van de 14de eeuw stelden ze zich onder Gelre. De heren bekleedden hoge bestuursfuncties. Het was Hendrik Schenk van Nijdeggen die in 1632 een nieuw adellijk huis liet bouwen: het 'Huis te Druten'. Na hem kwam de heerlijkheid in handen van andere families, met name die van de Van Delens.

2

St. Ewaldenkerk - Hoek Hogestraat/Kattenburg

Na 1300 werd Druten een zelfstandige parochie en kreeg een eigen kerk, gewijd aan St. Ewalden. Deze kerk werd afgebroken en vervangen door de huidige neogotische kerk uit 1877. Belangrijke beelden in de kerk zijn een notenhouten Piëta (15de eeuw) en een gepolychromeerde Maria (1480).

3

Protestantse kerk - Kattenburg 61

De plattegrond van deze in 1859 gebouwde zaalkerk bestaat uit een schipgedeelte met een drizijdige sluiting in waterstaatsstijl. Let ook op het Gradussenorgel uit 1876.

De Kattenburg gaat over in de Heersweg. Blijf deze volgen en sla linksaf het Kasteelpad op om Huis te Druten te zien.

4

Huis te Druten - einde Kasteelpad

Nadat een Schenck van Nijdeggen rond 1648 Huis te Druten bouwde, hebben meerdere families op het huis gewoond. De bekendste daarvan zijn de Van Delens. Zij braken in 1866 het huis af. Daarvoor in plaats kwam de villa 'Delensoord'. Van het oude huis is de omgrachting en de brug nog over. Het poorthuis is inmiddels opnieuw gebouwd.

Keer terug naar de Heersweg en vervolg uw weg. Ga linksaf op de Kerkstraat en volg deze tot de nieuwe Johannes de Doperkerk.

3

Heerlijkheid Puiflijk

De oudst bewoonde gronden van Puiflijk zijn de twee donken: de 'Hoge Bobbert' en de door de Koningsweg en de Slink omgeven hoogte 'de Hucht'. Ten oosten van de Oude St. Johannes de Doperkerk bevond zich de burcht van de eerste heren van Puiflic. In de 13de eeuw was Puffelick een vrije Heerlijkheid, maar in 1300 werd het een leen van Gelre. Het bezat volgens een overgebleven akte in 1395 een eigen lage rechtbank. In 1672 had Puffelick dezelfde Heeren als Leeuwen. De nonnenabdij Graefenthal had er vele bezittingen.

- 5 **Nieuwe Johannes de Doperkerk - Kerkstraat (hoek Van Mekerestraat)**
Als opvolger van twee schuilkerken werd in 1868 de nieuwe Johannes de Doperkerk gebouwd. De kerk is een driebeukige, neogotische hallenkerk.

Fiets verder en ga op de Koningsweg rechtsaf.

- 6 **Toren oude Johannes de Doperkerk op 'De Hucht' (zuidkant Koningsweg)**
Van de van oorsprong 12de eeuwse kerk is alleen de toren overgebleven. Het viel onder het aartsdiakonaat Xanten. In Protestantse handen, tussen 1600-1800 verviel de tufstenen kerk. Wanneer het schip werd gesloopt is niet duidelijk. Het koor in 1855. De toren is in 1980 grondig gerestaureerd.

Daarna rechtsaf de Houtsestraat op en linksaf de Oude Koningstraat op. Volg 88, 87.

Heerlijkheid Leeuwen

De naam Leeuwen komt van het Germaanse 'hlaiwa' (heuvel). In het Gelders leenregister van 1402 werden de Heren van Leeuwen voor het eerst genoemd. Ze behoorden lang tot de zogenaamde 'königsfreien', die rechtstreeks onder de Duitse keizer vielen. Na hen werden andere families met de heerlijkheid beleend: onder andere de geslachten Van Druuten, Van Baex, Harskamp en Smits. Het stamhuis van de Van Leeuwens was 'De Leeuwenbergh'.

- 7 **Huis te Leeuwen/de Poort - Waalbandijk 7**
Rond 1400 bouwde Willem van Druuten het 'Huis te Leeuwen', dat in de eeuwen daarna sterk werd uitgebreid. In de 17de eeuw kwam er een poortgebouw bij, dat met een gedeelte van het koetshuis later werd uitgebouwd tot de huidige T-boerderij. De gracht onder de boogbrug omgaf oorspronkelijk het gehele huis.

Volg 86. Sla linksaf de Molenstraat in.

8

Voormalig 'Huis Leeuwenbergh' - op 'De Hucht' (einde Molenstraat)
Rond dit Huis ontwikkelde zich de nederzetting Leeuwen. Het is het stamhuis van de Heren van Leeuwen, dat steeds verder werd uitgebouwd. Op het grondgebied van de burcht hebben de middeleeuwse parochiekerk gestaan en een molen.

Ga rechtsaf de Trambaan op.

9

Vorstenkamer/de Tempel Trambaan (Kruispunt bij Tessastraat)
Links van het kruispunt lag vroeger een grote versterkte boerderij genaamd 'Vorstenkamer', waar altijd een kamer beschikbaar moest zijn voor de 'vorst'. Rechts op het rivierduin lag een boerderijtje met de naam 'de Tempel'. Beide boerderijen herinnerden aan de Tempeliers, die lang bezittingen hadden in het riviereengebied.

Ga linksaf de Tessastraat op en daarna rechtsaf de Van Heemstraweg op. Vervolgens linksaf op de Veesteeg. Volg 47, 48.

10

Kloosterboerderij Woerdse- of Munnikhof - Woerdsestraat 34
De uit de 17de eeuw stammende monumentale boerderij 'De Munnikhof' behoorde bij een proosdij, die teruggaat naar 1134. De huidige boerderij is een T-boerderij met een dwars voorhuis en een langs zij gebouwde stal. Even verderop is aan de linkerkant een vliedberg te zien, die werd opgeworpen na de watersnood van 1861.

Volg 48, 49.

Heerlijkheid Altforst

De proosten van het Kapittel van Xanten zijn eeuwenlang heren van Altforst geweest. Vanuit een uithof beheerden ze de heerlijkheid. De naam van het dorps huis 'De Uithof' herinnert hieraan. Het kapittel stichtte ook het kerkje, dat na de reformatie protestants werd.

In Altforst rechtsaf de Kerstraat op om de N.H. Kerk en R.-k. Kerk te zien.

11

N.H. Kerk Altforst - Kerkstraat 21
In 1834 werd deze kerk opnieuw opgetrokken met gebruikmaking van het muurwerk van de 13de-eeuwse voorganger.

12

R.-k. St. Donatuskerk Altforst - Kerkstraat 8
De St. Donatuskerk is gebouwd in 1890 in neo-romaanse stijl. Onder de beelden bevinden zich een bijna levensgroot triomfkruis en een houten passiekruis beladen met lijdenswerktuigen.

Keer terug en sla linksaf de Molenstraat in. Volg 49, 89, 55.

Heerlijkheid Appeltern

De oudst overgebleven bron vermeldt dat in 1379 de familie Van Appeltern nog altijd zeggenschap had over de heerlijkheid. De familie Van Gent volgde hen op en het werd een Gelders leen. Tijdens de Republiek werden door de Staten van Gelre verschillende andere families met de heerlijkheid beleend. De beroemdste bewoner was Joan Derk van de Capellen, die in 1787 in het geheim op het kasteel het oudste democratisch handvest van Nederland schreef: 'Aan het Volk van Nederland'.

13 R.-k. St. Servatiuskerk - Maasdijk 24
Toen de in 1829 gebouwde schuurkerk aan vervanging toe was, werd in 1906 een nieuwe neogotische kerk gebouwd. De doopkapel is alleen toegankelijk via de toren.

14 Hervormde kerk - Maasdijk 18
Dit is één van de oudste kerken in het land van Maas en Waal. De nog bestaande tufstenen toren stamt uit het begin van de 12de eeuw. De kerk was gewijd aan St. Servatius en kwam rond 1600 in protestantse handen. In 1859 werd het oude schip vervangen door een nieuw eenbeukig schip in waterstaatsstijl. De zware stoepsteen voor de ingang is vermoedelijk een oude altaarsteen.

Volg **55**, **10**

15 Huis te Appeltern - Maasdijk 6
Op de noordoosthoek van het omgrachte kasteelterrein staat nog de 18de eeuwse noordvleugel van het 17de eeuwse 'Huis te Appeltern'. In de zuidmuur van het huidige huis zijn drie wapenstenen ingemetseld van vroegere bewoners. In 1881 sloopten de Van Rechters een groot gedeelte van het Huis. Buiten de omgrachting bevinden zich twee bouwhuizen van rond 1800. Van de 17de eeuwse tuinaanleg zijn summere resten over.

16 Stoomgemaal 'De Tuut' - Tuut 1, 2 en 3
Het stoomgemaal stamt uit 1916. Het regelde de ontwatering van het zuidoostelijk deel van het Land van Maas en Waal. In de afgelopen jaren is het gemaal gerestaureerd en is een van stoommachines hersteld. De bemaling is overigens overgenomen door het even verderop gelegen elektrisch gemaal 'Bloemers' (1965).
Meer informatie: www.de-tuut.nl.

Volg **10**, **57**.

Heerlijkheid Horssen

De geschiedenis van de vrije of hoge Heerlijkheid Horssen gaat ver terug. In het Horssense bos hadden ze een versterkte hoeve. Zij stichtten de kerk. In de loop van de veertiende eeuw kwam Horssen onder Gelre en werden de Van Appelterns met de Heerlijkheid beleend. Van de 15de tot de 17de eeuw kwam Horssen onder Batenburg. In 1646 werd Horssen weer een zelfstandige Heerlijkheid. De gemeente Horssen zoals die tot 1984 heeft bestaan kwam daaruit voort.

17

Kerkenbuurt

Op het hoger gelegen oudste gedeelte van Horssen staan drie kerken bij elkaar: de 'Kerkenbuurt' genoemd. De Hervormde kerk, de voormalige St. Bonifatius en de R./k. St. Antoniusabtkerk.

18

Huis te Horssen - Zeksestraat

Het huidige 'Huis' is van origine het in de 19de eeuw verbouwde rentmeestershuis dat behoorde bij het oorspronkelijke 'Huis van Horssen', dat in diezelfde eeuw is afgebroken. De laatste Heren van de Horssen hadden slechts behoefte aan een tijdelijk onderkomen. Sober van opzet heeft het huis aan de voorkant een voorname uitstraling. Wat ook indruk maakt is het monumentale toegangshek aan het begin van de officiële toegangslaan aan de Zeksestraat. In het landschappelijk park om het huis zijn resten van de 18de eeuwse tuinaanleg nog te herkennen.

Volg **53**. Neem dan de Kloosterweg tot **92**.

19

Voormalig vrouwenconvent 'Onze Lieve Vrouwe op de Holtmeer' - Kloosterweg bij vijfssprong

Bij de vijfssprong ligt de Mariaberg, ook Kloosterberg of de Holtmeer genoemd. Op deze plek stichtte Dirck van Bronckhorst, Heer van Batenburg, begin 15de eeuw het Vrouwenconvent (nonnenklooster) 'Onze Lieve Vrouwe op de Holtmeer'. Later werd het een Franciscanenklooster.

Volg **12**, Schriksestraat.

Ga rechtsaf de Koningstraat op en meteen linksaf de Klapstraat op.

Heerlijkheid Afferden

In oorsprong was de Heerlijkheid Afferden een vrije of hoge heerlijkheid met halsrecht. Al rond 1150 hebben de Heren echter hun zelfstandigheid opgegeven en werden ze leenmannen van de graaf van Gelre. De Heerlijkheid behield naast allerlei heerlijke rechten (o.a. maal- en visrecht) wel de lage rechtspraak voor geringe vergrijpen. Verschillende Van Afferdens hadden hoge functies in het Hertogdom Gelre. Een tak van de familie bestaat nog.

20

Oude Dorpstoren - op 't Hoog

Op 't Hoog staat als laatste overblijfsel van de middeleeuwse dorpskerk de bakstenen toren uit de 14de eeuw. De middeleeuwse kerk behoorde tot één van de oudsten in het Land van Maas en Waal en had waarschijnlijk een Karolingische voorganger. De parochie kwam op den duur onder Xanten. De karakteristieke lindeboom op 't Hoog werd in 1794 geplant ter ere van de bevrijding op de protestanten.

Steek de Van Heemstraweg over en ga rechtdoor.

U komt dan weer op de Waalbandijk bij het Steene Kruis.